

кладами з німецької мови документів, що наводимо нижче, та текста-ми, що їх мовою оригіналу подає «Літопис УПА», подекуди зустрічаються незначні розбіжності. Тому поряд із посиланнями на український архів дається посилання на відповідний том і номер документа у «Літопису УПА».

Документи добірки систематизовано в хронологічному порядку — згідно з датою їх появи, публікації чи затвердження. Окремі документи мають приблизну дату — «не раніше», «не пізніше», встановлену упорядниками на основі джерелознавчого аналізу.

Кожний документ має легенду, в якій вказано скорочену назву архіву, номери фондів, описів, аркушів тощо.

Зазначимо, що в деяких випадках текст документів скорочено за рахунок матеріалу, який не має безпосереднього відношення до теми публікації.

Археологічна обробка документів проведена відповідно до загальноприйнятих правил — пропущені в тексті слова, прийменники чи союзи, що їх відновлено упорядниками, взяті у квадратні дужки. Неточності в географічних назвах, якщо їх вдалося встановити, виправлені, якщо ні — ці назви наводяться за оригіналом. Тексти документів подаються з урахуванням правил сучасної орфографії та пунктуації із збереженням в окремих випадках діалектного забарвлення оригіналів.

Зауважимо, що подані документи — як німецькі, так і радянські — склалися не тільки на основі перевірених даних, але й на поточній інформації чи, навіть, чутках, плітках тощо. Тому в них нерідко зустрічаються помилкові, неправдиві чи напівправдиві твердження, наприклад, повідомлення Українського штабу партизанського руху про вбивство німцями Бандери. Якщо така інформація не спростовується в інших документах чи є широковідомою, вона не коментується.

Незважаючи на певні огріхи, наведені документи не лише показують рівень поінформованості німецьких та радянських відповідних органів щодо українського визвольного руху та свідчать про їх зацікавленість у його вивченні, але й дають можливість повною мірою відтворити політико-психологічну ситуацію в Україні у той період.

Пропоновані матеріали допоможуть читачеві краще зорієнтуватися у драматичній і суперечливій сторінці історії України.

В доборі й упорядкуванні документів взяли участь М. В. Коваль, Р. Я. Пиріг, В. А. Гриневич та П. В. Медведок.

ОУН і УПА у другій світовій війні

Док. № 1

Інформація начальника поліції безпеки та служби безпеки про рух опору в Україні

Берлін 10.07.42
Таємно

Повідомлення з окупованих східних областей

№ 11

Український рух опору

[...] Від начальника поліції безпеки та СД у Рівному надійшли нелегальні матеріали груп ОУН (Бандери), які містять важливі вказівки щодо підпільної тактики бандерівського руху.

З них випливає, що позиція ОУН щодо інших народів, також і щодо Німеччини ґрунтується на ставленні останніх до питання визвольних намагань українців. Війна, з одного боку, принесла вигоду, тому що Німеччина розбила старого ворога України — Москву, з другого боку, Німеччина вороже поставилася до самостійної української держави.

Слід відзначити такі вказівки:

1. З метою запобігання розпорошенню сил — активна боротьба лише проти Москви.
2. Щодо Німеччини — чекати, берегти сили, ніяких другорядних, необережних акцій, але внутрішня та організаційна підготовка і розширення мережі ОУН для того, щоб у певний час бути спроможним «мовити останнє слово».

Далі йдеться про те, як слід розширювати мережу ОУН (Бандери) та посилювати позиції ОУН на місцях, зокрема шляхом просування її прихильників на ключові посади (наприклад, вихователів молоді тощо). Події останніх місяців свідчать, що ці директиви вже систематично виконуються.

З'явився новий вид пропаганди у формі гумору під назвою «Що люди говорять». Відчувається вплив на настрої населення бандерівської пропаганди, яка має надзвичайно ненависницькі та ворожі щодо німців тенденції.

У Володимирці (район дії відділу поліції безпеки та СД у Рівному) було заарештовано помічника лісника, який активно діяв у русі опору. В цьому ж місті керівник філії біржі праці з Сарн намагався спалити шафу з документами, маючи намір знищити справи, які мають відношення до українського руху опору. Пожежу вдалося своєчасно ліквідувати. Вивчення матеріалів триває.

В окрузі Здолбунів одна з бандерівських банд, яка складається з 5 чоловік, вбивала поляків. Напевне, ця ж банда здійснила акт саботажу на залізниці Лемберг¹⁵ — Київ. У зв'язку з цим заарештовано 29 осіб.

За повідомленням начальника поліції безпеки та СД у Кракові, згідно з наказом бандерівської групи, який надійшов з Лемберга і стосувався проведення 30.06.42 року (річниця урядової декларації Стецька)¹⁶ таємних зборів ланок¹⁷, на яких слід було:

1. Оголосити наказ земельного керівника Дем'яна Дмитра (ймовірно, Климова) та
2. Прочитати доповідь про значення 30.06.

Далі передбачалися святкові богослужіння та збирання коштів для національного фонду. Місцеві керівники мали потурбуватися про явку населення на богослужіння. У оголошеному наказі «нові окупанти», або «визволителі», звинувачувалися в арештах українських активістів, які через них загинули героїською смертю.

У Житомирі виявлено організацію «Вільні козаки», яка ставиться вороже до Бандери та Мельника, але одночасно виступає за самостійну вільну Україну.

Слід вказати, що на цей час серед козацької еміграції в рейху, а також в протектораті наявні політичні свідчення розколу, які привели до появи «Українського національного козацького руху» (УНКР)¹⁸. Прохання про затвердження цієї організації підписане генерал-майором А. Вовком, підполковником А. Кузьміним, полковником Д. Б. Чмилем та інженером Лоосом.

Затвердження цієї організації, яка поряд з козаками об'єднує також українців і намагається поширити свою діяльність на Україну [...].

Док. № 2

**Інформація начальника поліції безпеки та служби безпеки
про дії українських націоналістів**

Берлін 31.07.42

Таємно

Повідомлення з окупованих східних областей

№ 14

Український рух опору

[...] Під час ліквідації бандитської групи в Чемерівці було заарештовано 15 чоловік, серед яких: заступник бургомістра, керівник учбових закладів, шкільний директор та один учитель. При цьому вперше було помічено, що разом знаходилися комуністи та прихильники українського руху опору — ОУН (Бандери).

Заступник бургомістра та керівник учбових закладів в 1925 р. входили до комуністичної партії, інші заарештовані були співробітниками бандерівської організації «Просвіта»¹⁹.

В Піддубцях (округ Луцьк) був заарештований командир української охоронної команди через те, що він підозрювався у визволенні з тюрми одного бандерівця. Після цього арешту місцева охоронна команда²⁰ знаходиться під впливом бандерівського руху.

В Камені-Каширському зникли 3 службовці української охоронної команди разом із своєю зброєю. Як показало слідство, вони втекли для того, щоб взяти участь у створенні українських націоналістичних груп.

Бандерівськими групами розповсюджується журнал «Бюлетень» № 4. Одна з його статей є вмілою спробою протиставити українське населення німцям. Особливо цікавим є виклад політичних намагань рейху щодо українців. Серед іншого писалося: «1941 рік приніс єдину зміну. Один тоталітаризм рухнув, на його місце став інший. 9 місяців практики свідчать, що на Сході не відбулося ніяких істотних змін. Тоталітаризм, у першу чергу другий, ми вважаємо таким, виходячи із ставлення німців до української нації. Вони схожі у своїй головній меті, різниця є лише у тактиці. В обох випадках під привабливою маскою, з одного боку, соціалістичного раю, з другого, — щасливого життя у «новій Європі» ховається ворожий імперіалізм».

На другій сторінці: «Німці турбуються про те, щоб захистити себе від значного припливу чужої крові. Але щоб посилитися на Сході, вони намагаються збільшити свої лави за рахунок окремих елементів із підкорених націй (дозвіл на шлюби з литовцями, латишами та естонцями). Також серед інших націй (до них відносимося і ми) мають знаходитися елементи, в яких грає «гетьманська» кров».

І далі: «Німці більше не зроблять помилки, нав'язуючи підкореним власні духовні норми. Який засіб вони оберуть у нашому випадку? У першому випадку українська нація має бути деполітизована, має втратити політичні ідеали, мрію про можливість побудови своєї держави. Мають бути знищені носії ідеї незалежності. Далі, після ліквідації активістів, за планом нових господарів має залишитися певна кількість населення, необхідна як робоча худоба. Другий засіб — політика експлуатації, побудована на ґрунті зниження життєвого рівня до межі, коли людина спроможна ледь підтримувати свою життєздатність і не має сил та бажання міркувати про щось інше. Вже зараз, у перші роки нової окупації, голод панує у цілих країнах, що раніше

були відомі як житниці. Цей голод штовхає сотні тисяч на роботу до рейху».

Загальний висновок: «Кожен українець має усвідомити, що ні нейтралітет, ні лояльність, ні спроби звикнути не врятують від поневолення вас та ваших дітей. Порятунком — лише у перемозі нашої раси. Свою державу можливо побудувати лише через напругу та кров мільйонів людей нашої пації під керівництвом революційної організації. Тому треба робити все, щоб зміцнити нашу владу».

ЦДАГОУ, ф. 57, оп. 4, спр. 171, арк. 8—9. Переклад з німецької: Літопис УПА.— Т. 6. — № 8.

Док. № 3

Інформація начальника поліції безпеки та служби безпеки про дії ОУН(б) у Східній Україні

Берлін 11.09.42

Таємно

Повідомлення з окупованих східних областей

№ 20

Український рух опору

а) Рух Бандери

Органами поліції безпеки та СД у Житомирі після тривалих пошуків було заарештовано районного керівника бандерівського руху з Овруча Юрія Трощука. Трошук мав паспорт, виданий на ім'я Назара Хліда.

Він зізнався, що отримав від керівника бандерівського руху в Костополі Андрія Луцика наказ організувати діяльність у районі Овруча. Під час допитів Трошук видав ще 7 функціонерів, які працювали вчителями.

В Києві було заарештовано службовця 115-го поліцейського батальйону Архіпкевича та Владіку, які належали до групи прихильників Бандери, що діяла в цьому батальйоні. 7 чоловік з цієї групи вже заарештовано.

В Чернігові на початку липня в зв'язку з проведенням господарського саботажу було заарештовано місцевого бургомистра Ребенка, районного начальника Дюбка, а також командира української міліції Тураща. Дюбко, зловживаючи своїм службовим становищем, намагався трактувати німецькі розпорядження щодо України як заходи, спрямовані проти українців, а також створював інформаційну мережу для антинімецької пропаганди. Він також намагався влаштувати колишнього секретаря штабу політвідділу одного з більшовицьких полків на службу в українську поліцію та визволити колишнього голову обласного виконавчого комітету та члена бюро партійного комітету. Трошук використовував свою посаду для необмеженого збагачення. Трошук та Дюбко, як злочинні елементи, були засуджені до найвищої міри покарання. Бургомістр Ребенок, який як колишній викладач був нездатний виконувати на відповідному рівні обов'язки бургомистра, був 14.08.42 р. звільнений через відсутність вчинків, спрямованих проти німців.

В Ново-Краєві (округ Рівне) в українця Петра Міскевича на

прізвисько «Бурящук» було виявлено антинімецькі за змістом газети. Міскевич, якому вдалося втекти, підозрюється в приналежності до бандерівського руху.

У Вінниці проведені арешти бандерівських пропагандистів, які переправляли багато нелегальних друкованих матеріалів до Румунії. Поряд з цим румунською охоронною дивізією було заарештовано ще 9 агентів цієї організації.

б) Рух Мельника

Завдяки арешту вже згаданого бандерівського функціонера Трощука, який одночасно працював на мельниківський рух, стало відомо, що квартира українського студента Василя Штула у Рівному є місцем зустрічі членів мельниківського руху. У Штула зупинялися також інші мельниківські функціонери.

В Краків надійшов меморандум керівника мельниківського руху полковника Андрія Мельника, адресований рейхсміністру Розенбергу. В цьому меморандумі, який містить перелік негативних фактів на Східній Україні, Мельник також висловлює такі побажання:

1) Визнання права України на національне життя у державно-політичній формі шляхом його проголошення фюрером або німецьким урядом.

2) Приєднання українських областей генерал-губернаторства до рейхскомісаріату «Україна» та демаркація кордону України з Польщею та областями, окупованими румунськими військами.

3) Створення представництва для України замість забороненої Національної ради. Завданням цього представницького органу має бути проголошення остаточного відокремлення України від Росії, відродження української державності та союзу з Німеччиною.

4) Дозвіл на створення державної партії єдності на Україні, яка б мала організувати життя на Україні.

5) Створення українського національного керівництва з представників партії єдності та його співпраця з німецькими установами. Це керівництво має в першу чергу отримати дозвіл на створення українських збройних сил [...].

ЦДАГОУ, ф. 57, оп. 4, спр. 172, арк. 82—84. Переклад з німецької; Літопис УПА.— Т. 21.— № 70.

Док. № 4

Повідомлення окружного проводу ОУН — самостійників, державників про загибель коменданта окружної боївки Олекси Захарчука — «Деркача»

Комунікат

Дня 16.XI.1942 р. в селі Топилище Порницького району о год. 9 вечора згинув з рук зрадника української нації, вислужника гестапо Горбача Миколи комендант окружної боївки²¹ друг «Деркач» — Захарчук Олексій.

Сл. п. «Деркач» — Захарчук Олекса — народився 1922 р. на Лучинні, в селі Литві Торчинського району. По скінченню школи в Торчинні, Луцьку, Сокалі працює «юнаком» в ОУН, відзначається поміж своїми друзями великою відвагою та організаторським хистом. Бере живу участь на культурно-освітньому полі. По окупації ЗУЗ²² більшовиками, як син куркуля, в школі зістає арештований. Закидаючи йому

приналежність до ОУН. По скінченні слідства (він нічого не зізнав) зостає випущений на волю. На другу спробу його арештувати він відповідає утечею в підпілля, де рівно ж не покидає своєї праці. Тут він не дармує. Вихований в душі ОУН він твердо вірить, що прийде час, коли український народ, об'єднаний одною ідеєю під одним проводом, стане до боротьби з усіма своїми окупантами. Коли прийшов пам'ятний день 30 червня 1941 року, коли волею українського народу ОУН під проводом Степана Бандери проголосила ні від кого не залежну самостійну соборну Українську державу, він кидається в вир праці, допомагаючи організувати державне життя в своєму районі. Через якийсь час проходить військовий вишкіл, працює в міліції аж до останнього часу, коли був змушений знову тікати (вже зі сторони німців) в підпілля. На наказ проводу переходить до праці на терен Горохівсько-Володимирської округи, де працює аж до останнього дня свого життя. В день своєї смерті, будучи в одному місці на домівці, він був сказав до свого друга: «Знаєш, друже, щось мусить зі мною статися, я маю якесь погане прочуття».

Передчувало його серце, що щось з ним станеться, та не сказало йому, де і коли. Вечором, проходячи через село Топилищі, коло хати голови с/у²³, натрапляє на двох п'яних шуцманів²⁴, які там були. Він їх не вбиває. Вони ж такі самі українці, як і він, такі самі сини одної матері — України, так само поневолені новим окупантом, як і він.

Передчувало його серце, що з ним щось станеться, та не вгадало, яка гадина крилася в середині того шуцмана, який вистрілом з кріса в зуби вбиває його на місці.

Катюга мало що вбив невинну жертву, він дозволив собі його догола обдерти, стягнути з руки персня, забрати його зброю та знущатися по смерті над його тілом.

На другий день прийшли його вірні друзі, зробили йому домовину і занесли його геройське тіло на кладовище, де насипали високу могилу.

Друзі! Не одному з нас находить сьогодні питання: «Чому ж до того часу не видано комунікату, не признано його смерті?».

Зрозумілою справою для нас кожного є те, який був тоді час; праця наша потребувала бути більш скритою, вимагала більшої таємниці. Сьогодні ми того не затаємо, сьогодні ми є настільки сильні, що можемо дати відпір на кожний нам завданий удар ворога.

Друзі революціонери!

Наш друг сл. п. «Деркач» — Захарчук Олексій — не живе. Впав на пості як герой. І в кричі була його душа. Його серце до останнього удару горіло невимовною любов'ю до українського народу. Ідіть його слідами. Нехай його гордий високий дух буде при вас. І в хвилині втоми чи сумніву тямте одне:

«Все для України — бо Україна в небезпеці».

Катюга, якого не в силі прийняти наша українська земля до себе, дістав за свою «заслугу». Дня 22.V. 1943 р. був розстріляний як зрадник української нації, який своїм кайнським вчинком приніс їй шкоду під час її визвольної боротьби з окупантом. Помілилися вороги, думаючи, що тим властєся їм зменшити, послабити наш дух. На місце вбитих борців — героїв стають нові десятки, сотні, тисячі борців, які йдуть до боротьби аж до вирішального її кінця. Смерть їх не спинить. Вони знають, що тільки через криваві жертви є мощений шлях до самостійної соборної Української держави.

Слава Україні!

Героям слава!

Окр. пр. Організації українських націоналістів самостійників-державників.

ЦДАГОУ, ф. 1, оп. 70, спр. 990, арк. 1.

Док. № 5

**Інформація начальника поліції безпеки
та служби безпеки про посилення діяльності ОУН(б),
активність ОУН(м) і гетьманців**

Берлін 18.09.42

Таємно

Повідомлення з окупованих східних областей

№ 21

Український рух опору

Порівняно з попереднім місяцем не відбулося істотних змін у діяльності українського руху опору. Помітно, що активність груп Бандери щодо залучення [до нього] українців неухильно зростає. Бандерівські групи відносяться, як і раніше, до найрадикальнішого руху за самостійність України. Протягом попередніх місяців бандерівська пропаганда спрямовувалася у першу чергу на Західну та Центральну Україну, потім вона поширилася на інші українські області.

Особливо проявляється у русі Бандери ворожість щодо німців. Багато разів говорилося про необхідність викинути німців з країни. Випадково під час придушення спроби повстання у Кам'янець-Подільському та окрузі було виявлено, що до таємних груп руху опору належать не лише члени бандерівської організації, але і комуністичні функціонери, що таємно працювали в українському освітньому об'єднанні «Просвіта». Показовим є вислів керівника ОУН на Волині Остапа: «Українські націоналісти повинні зараз більше орієнтуватися на Радянську Росію і усіма засобами допомагати росіянам. Від німців український народ нічого не дочекався. І після закінчення війни до українців будуть ставитися як до рабів, коли кожний німецький солдат одержить на Україні від 40 до 50 гектарів землі, яку повинне буде обробляти місцеве населення». В середині серпня у Кам'янському було знайдені пропагандистські матеріали українського руху опору, які, можливо, розповсюджують групи Бандери. Раніше було заарештовано 3 чоловіки, серед яких — директор театру з Кам'янського.

24 та 25 серпня 1942 року поблизу Шанкова (округ Рівне) було знайдено листівки під назвою «Слово українських націоналістів до 1-ї річниці проголошення самостійної Української держави у Лембергу 30.06.41».

Серед іншого там писалося: «Минуло багато років відтоді, коли наші предки мечем, оралом та славою підкорили цю країну, де ми зараз живемо. Протягом усього часу вони захищали своїми тілами сонячну та багату Україну від диких загарбників та грабіжників. Кращі з них загинули у боротьбі, померли у неволі від голоду та холоду, але жодного разу не склали зброю. Знову приходив час, коли вони святкували перемогу.

Так було вчора, так є сьогодні, так має бути завтра. Ніколи не обмінювали ми нашу волю на шматок хліба чужоземних загарбників, на «нову вищу культуру» чи на «нелюдську ідею».

Ми бажаємо мати власну культуру, власний хліб і бути вільними та щасливими. Ти маєш завоювати українську державу або загинути у боротьбі за неї. Україна жила та буде жити. Що б не відбувалося на Україні, які б орди не проходили по нашій землі, за які б ідеї та теорії не вішали нас чужоземці — ніколи український народ не зійде з правильного шляху. Україна ще не вмерла».

У Миколаєві після тривалого спостереження було заарештовано 4 членів банди, які активно діяли проти німців і мали різноманітні друковані матеріали. Заарештовані належали до частини служби охорони порядку українського міського управління.

У Києві було заарештовано 5 службовців української охоронної команди за підозрою, що вони є активістами бандерівського руху. Під час арешту було знайдено підпільні видання та револьвер.

У Ворочі було заарештовано 2 прихильників Бандери. У Херсоні спостерігається посилена робота прихильників Бандери, які обіймають високі посади.

У Києві 12.08.42 за підозрою у приналежності до українського руху опору було заарештовано 8 осіб. Серед них — українець Ярослав Гребенюк, який, можливо, підготував фальшиве посвідчення для бандерівського діяча «Попа»²⁵, що був вбитий під час втечі.

Мельниківський рух

Як і у випадку з бандерівськими групами, у рейхскомісаріаті «Україна» спостерігається зростання активності руху Мельника.

Порівняно з прихильниками Бандери члени груп Мельника діють більш обережно.

Рух Мельника [...] залучає до своєї діяльності українські церковні кола. Прихильники Мельника зібрали у Києві так звану «Національну раду». Ця група і зараз має деякий політичний вплив, хоча «Національна рада» і була заборонена.

Рух гетьмана Скоропадського

Поряд з групами Бандери та Мельника у Києві має своїх прихильників також рух гетьмана Скоропадського. Йдеться головним чином про інтелігентів та представників старшого покоління. Вони дотримуються поміркованої та дружельюбної щодо німців політики.

ЦДАГОУ, ф 57, оп. 4, спр. 173, арк. 13—15. Переклад з німецької; Літопис УПА.— Т. 21.— № 71.

Док. № 6

Інформація начальника поліції безпеки та служби безпеки про арешти членів обох напрямів ОУН

Берлін 2 жовтня 1942

Таємно

Повідомлення з окупованих східних областей

№ 23

Український рух опору

Бандерівський рух

Підпільні бандерівські групи продовжують впливати на місцеве населення шляхом розповсюдження ворожої щодо німців літератури. У Києві було заарештовано ще декількох осіб, що підозрюються у приналежності до бандерівських груп. Вони прибули головним чином з-під Рівного для того, як вони самі стверджують, щоб навчатися у Києві.

Двох прихильників Бандери, що знаходилися у в'язниці в Зна-

м'янці (округ Миколаїв), в ніч на 25.8.1942 було звільнено черговими з української охоронної команди. Усі четверто втекли разом із зброєю та боєприпасами. Пошуки тривають.

Рух Мельника

З багатьох повідомлень виходить, що в Києві діє добре замасковане і обережне коло осіб, які належать до прихильників Мельника. Місяцями вони займаються розповсюдженням нелегальної літератури та створенням таємної організації.

У Києві також існує друкарня нелегальної мельниківської організації, яка до цього часу не знайдена.

Була виявлена листівка «Народження нової України». Вона містить історію визвольної боротьби українців.

При цьому було заарештовано керівника відділу пропаганди Василя Кузьмика, що народився 18.1.16 і мав прізвище «Петренко» та знаходився у Києві нелегально. Також було затримано 8 інших активістів мельниківської групи.

Начальник Кузьмика, людина на прізвище «Степовий», який також мав бути в Києві, до цього часу не пійманий.

ЦДАГОУ, ф. 57, оп. 4, спр. 173, арк. 74. Переклад з німецької; Літопис УПА.— Т. 21.— № 72.

Док. № 7

Інформація начальника поліції безпеки та служби безпеки про арешти членів обох напрямів ОУН

Берлін 16.10.42
Таємно.

Повідомлення з східних областей

№ 25

Український рух опору

Начальник поліції безпеки та СД у Кракові має у своєму розпорядженні листівку бандерівського руху, в якій йдеться про ставлення до боротьби банд, що організовані радами або Польщею. Листівка має назву: «Партизанська боротьба та наше ставлення до неї».

Серед іншого там говориться: «Український народ переконався ще раз, що мета всіх, хто бажає «визволити» Україну, є однаковою: чи то під гаслом «захисту російської вітчизни», чи «нової Європи», чи якимось іншим. А саме: під маскою гасел вони бажать перетягнути до себе частину українців, щоб використати їх як власних рабів; швидше ліквідувати непокірних, щоб відчувати себе після перемоги володарями на багатій українській землі.

Партизанська боротьба поляків чи більшовиків може нас не цікавити, вони можуть керувати своїми силами, якщо останні не спрямовані проти нас.

Сталін та Сикорський²⁶ намагаються вбити одним пострілом двох зайців: завдати збитків німцям і німецькими ж руками провчити українців. Українці не брали і не беруть участі у партизанській боротьбі.

Всілякі спроби Сталіна інсценувати на Україні партизанський рух після початку німецького наступу виявилися безуспішними. Німці знають фактичний стан справ, вони використовують більшовицький партизанський рух для того, щоб, скориставшись вигідним випадком, знищити також і нас.

Ми розглядаємо партизанську боротьбу не з точки зору комуністичної світової революції (московський імперіалізм), не з точки зору «нової Європи» (німецький імперіалізм), а лише з точки зору інтересів України.

Ми боремося за самостійну Українську державу, а не за чужий імперіалізм. Ми повинні зберігати наші сили, якщо мріємо, що кінцевою метою війни є надання нам можливості боротьби за побудову власної Української держави. Нашим шляхом є не партизанська боротьба сотень або тисяч, а національна визвольна революція мільйонів українців».

В районі Горохова було знайдено в одному з сараїв листівку, яку підписав Степан Бандера. Листівка закликає українців самим звільнитися від скажених німців.

Учитель з Тиверова (округ Житомир) був заарештований за підозрою в перевезенні нелегальних бандитських листівок у Київ. Він мав, до того ж, фальшиві документи.

У Гайсині було заарештовано 7 чоловік, звинувачених у виготовленні та розповсюдженні пропагандистських матеріалів бандерівського руху. Під час домашнього обшуку було знайдено велику кількість цих матеріалів. Керівник групи мав російський армійський пістолет. В районі Запоріжжя помічено посилення бандитської діяльності. За розповсюдження листівок у районі Софіївки був заарештований робітник, а також один торговець з Кривого Рога, що підозрюється у вербуванні серед української інтелігенції прихильників Бандери.

Під час тривалих пошуків у Києві та на Східній Україні було заарештовано ще 2 особи, що належать до руху Мельника. Під час арешту 5 прихильників Мельника в районі Миколаєва було встановлено, що серед них знаходиться керівник та 2 службовці місцевої української охоронної команди.

В Кіровограді був заарештований молодший командир українського охоронного батальйону, який, як прихильник Мельника, передавав іншим особам агітаційні матеріали. Один примірник статуту мельниківської організації був здобутий начальником поліції безпеки СД у Кракові.

Значними є такі положення програми: «Життєвою необхідністю українського народу є здобуття свободи та створення самостійної держави, до якої б входили всі українські землі. Попередньою вимогою досягнення цієї мети є організована боротьба.

Членом ОУН може стати кожний українець та українка. Дійсним членом є той, хто прийняв присягу.

Молодь віком від 4 до 14 років є резервом ОУН; від 14 до 18 років — молода зміна ОУН. Співчуваючий перед зарахуванням до числа кандидатів приймає таку присягу: «Я клянусь перед Богом та духом предків до самої смерті бути вірним Україні, берегти таємниці організації та безоглядно служити їй».

Особи, що бажають стати дійсними членами ОУН, перебувають 6 місяців кандидатами: вони виконують іспитову працю та завдання

Під час прийняття кандидатів до лав дійсних членів ОУН вони дають при двох свідках таку клятву: «За своєю волею і згідно з моїми твердими переконаннями я відаю себе та своє життя служінню українській нації та націоналістичній ідеї. Перед богом та пам'яттю бійців я клянусь у вічній вірності ОУН, відданості моему вождю Андрію Мельнику та покорі командуванню, що призначається

Мельником. Я віддаю свою роботу, а якщо необхідно — то саме життя боротьбі за Українську державу.

Я знаю, що за клятвopорушення я відповідаю своєю честю та життям.

Хай живе Україна!»

ОУН поділяється на:

ланку — від 3 до 5 осіб,

відділ — складається з ланок одного села,

станцію — складається з кількох сіл,

район,

округ,

область.

Міру покарання членів ОУН визначає лише керівник організації.

Покарання буває:

зауваження, догана,

виключення (на час або назавжди),

бойкот,

революційний трибунал.

ЦДАГОУ, ф. 57, оп. 4, спр. 173, арк. 126—128. Переклад з німецької; Літопис УПА—Т. 21.— № 74.

Док. № 8

Інформація начальника поліції безпеки та служби безпеки про арешт Лобая і розгром кур'єрської лінії ОУН(б) у Львові

Берлін 27.11.42

Таємно

Повідомлення з окупованих східних областей

№ 31

Український рух опору

В районі дії начальника поліції безпеки та СД Житомира було знайдено друковану листівку, що має антинімецьку спрямованість.

Поряд з іншим там писалося: «...Партизани! Ви залишили свої хати та родини, відтоді ви ведете боротьбу. Ліс та поле — ваше пристанище, холод та голод — ваші щоденні гості.

Через напади та боротьбу ваші шляхи постійно небезпечні. Ви втратили спокій та зручності мирного життя. Не за особисті багатства стали ви на цей шлях. Ризикуючи своїм життям, ви боретесь проти загарбників, за спільну справу і те, що роблять німецькі загарбники з нашим народом, закликає до помсти і до опору.

Розграбована Вітчизна, голод та безробіття, неповажання нашого народу, насильства та заслання тисяч місцевих жителів — ось що зробили з нашою країною загарбники. Боротися проти цього — велика та свята справа, яка варта того, щоб за неї віддати своє життя і свою кров.

Що ми бажаємо протиставити німецькій окупації? Повинна повернутися колишня радянська влада? Чи далеко відійшов московський режим від німецького? Вони схожі, як дві краплини води. Обидва режими є диктатурами, спрямованими проти нашого народу.

Сьогодні гітлерівський та російський імперіалізм зіштовхнулися і обидва борються за знищення та підкорення народів. Нещодавно вони об'єдналися для боротьби з народами та розподілу здобичі.

У вересні 1939 р. Сталін уклав з гітлерівською Німеччиною угоду про надання допомоги один одному при знищенні західноєвропейських країн.

Нашим хлібом забезпечена німецька армія, нашим бензином — німецькі літаки і танки. Чи правильним буде воювати за один чи другий режим? Ні, наша справа — боротьба проти двох режимів за побудову нового часу. Цей час прийде лише після повалення обох режимів. Після цього кожен народ матиме можливість будувати своє майбутнє за власним бажанням.

Незалежна держава, вільний народ і вільна праця — ось той новий час, за який ми повинні боротися.

Партизани! Не залишайтеся на службі більшовицького та німецького імперіалізму. Починайте національно-революційний рух, організуйте самостійну політичну боротьбу! Воюйте проти загарбників, але не самотужки, а в лавах національних масових організацій за повну свободу і незалежні держави загарбаних народів.

Лише при цьому наша боротьба завершиться перемогою.

Геть Гітлера та Сталіна! Хай живуть самостійні національні країни поневолених народів!»

Під час пошуків, що проводилися в Лембергу, було заарештовано 3 українських студентів, які виявилися функціонерами бандерівської групи. Вони мешкали у квартирі, що розташовувалась у будівлі, яка належала місцевому монастирю. На цій квартирі було знайдено велику кількість готових для відправлення нелегальних друкованих матеріалів. На підлозі тієї ж будівлі був розташований розмножувальний апарат. Троє заарештованих до цих пір відмовляються від того, що вони щось робили з цими матеріалами і апаратом. Один з студентів розповів, що вони були змушені обіцяти двом службовцям української поліції, які були в формі, що нікому не скажуть про існування цих друкованих матеріалів.

В цьому випадку йдеться, вірогідно, про пункт розподілу нелегальної літератури, куди її доставляли кур'єри.

Далі під час пошуків можна сподіватися, що будуть знайдені друкарня та гравірувальна майстерня, де виготовлялися фальшиві посвідчення, перепустки, печатки тощо.

Тим часом в Лембергу було заарештовано заступника керівника організаційного відділу центральної організації «Лемберг» Володимира Лобая, який народився 27.10.1911 р.

Лобай був одночасно керівником усєї кур'єрської служби. Він працював виключно для бандерівських груп і не мав іншої спеціальності.

Після того, як його житло, що одночасно використовувалося як конспіративна квартира, було взято під нагляд, було заарештовано ще 6 осіб, серед яких — службовець української поліції. Він виконував функції кур'єра.

Згідно з результатами допитів місцем перебування центральної організації бандерівських груп є Лемберг. Їй підкоряються земельні правління. Існують: земельне правління для областей Східної України в Києві; для областей Західної України — в Лембергу; для Волині та Полісся — в Рівному чи Луцьку; для Угорщини та Румунії — в Чернівцях чи Одесі, а також для областей німецького рейху — в Берліні.

Була виявлена велика кількість матеріалів, що містять адреси.

Під час акції проти керівних функціонерів бандерівських груп, що проводилася у Лембергу увечері 21.11.42, був убитий пострілом в голову Герхард Шарф — штурмшарфюрер СС, секретар з криміналь-

них справ головного управління імперської безпеки. Інший кримінальний службовець, який належав до відділу державної поліції Брауншвейга, був поранений в руку та ногу. Акції ще тривають.

ЦДАГОУ, ф. 57, оп. 4, спр. 175, арк. 56—58. Переклад з німецької; Літопис УПА.— Т. 21.— № 77.

Док. № 9

Інформація начальника поліції безпеки та служби безпеки про арешт Старуха й посилення репресій у Львові та рейху

Берлін 11.12.42

Таємно

Повідомлення з окупованих східних областей

№ 33

Український рух опору

Під час тривалої акції проти нелегальної бандерівської групи в Лембергу було заарештовано ще 18 осіб. Йдеться, головним чином, про функціонерів, які діяли у військовому відділі, відділі пропаганди та організаційному відділі бандерівської групи. Було знайдено важливі пропагандистські матеріали, а також списки та адреси. Виявлені вказівки дають змогу твердити про спільну з НКВС діяльність.

Після отримання відповідного повідомлення було викрито філію лемберзького центру бандерівської групи з місцем розташування у Холмі.

Ця філія працювала виключно на центр.

8 осіб, що діяли у цій філії, вже відомі, необхідним є їхній арешт.

Увечері 04.12.42 р. в Лембергу було заарештовано пропагандистського керівника центру бандерівської групи Старуха (відомий як «Синій»). Його справжнє прізвище до цих пір невідоме. Старух виготовляв для організації загальні підпільні матеріали і готував пропагандистські видання. Під час арешту він мав у кишенях декілька листів, що були написані на цигарковому папері і містили важливі повідомлення для бандерівських функціонерів, які ще не заарештовані.

Цього ж дня було здійснено в Лембергу арешт виконуючого обов'язки керівника підпільної бандерівської групи «Легенда», відомого також як Семен Судьба (справжнє прізвище — Іван Клімів). Клімів був духовним проводирем всієї бандерівської організації.

Після отримання повідомлення в третьому комісаріаті української поліції в Лембергу в спеціальному приміщенні було виявлено зброю, сховану за шафою. Було знайдено, поряд з іншим, 10 рушниць, що зберігалися у чудовому стані, стволи та затвори до рушниць, 2 пістолети, боеприпаси, російські ручні гранати, фугасну міну, шаблі, 100 нових металевих кос, які, без сумніву, мали використовуватися як зброя, 6 сталевих шоломів з українськими знаками та інше військове спорядження.

Ця знахідка дала підставу здійснити впочі блискавичний обшук у всіх без винятку чергових дільницях та постах, де розташовані українські поліцейські службовці. Там також було виявлено зброю, але у меншому обсязі. Слід зауважити, що українська поліція має таку зброю, хоча нещодавно від охоронної поліції українська поліція

отримала розпорядження здати всю зброю, за винятком деяких пістолетів.

За повідомленнями, що надійшли до цього часу, до складу української поліції в Лембергу входять прихильники Бандери. На цей час заарештовано, зокрема, 5 українських поліцейських службовців. Акція триває.

В імперських районах за минулий час було заарештовано ще 8 функціонерів нелегальної (бандерівської) групи. Йдеться про:

Козьму Качмара, народ. 16.11.17;

Василя Сахновича, народ. 09.11.16 (відділом державної поліції Райхенберга);

Василя Маняка, народ. 10.03.20 (відділом державної поліції Дрездена);

Івана Комаринського, народ. 07.11.10 (відділом держ. поліції Нюрнберга);

(Комаринський втік з в'язниці Нойштадта (Заале));

Теодора Шпилькіна, народ. 09.06.12;

Теодора Кобельника, народ. 21.02.21 (відділом держ. поліції Оппельна);

Івана Дутка, народ. 31.05.20;

Миколу Солонинка, народ. (?) (відділом держ. поліції Мюнхена).

Надійшли нові дані щодо особи викладача берлінської автошколи Сікорського, який відповідав за навчання бандерівських кур'єрів.

Антон Сікорський народ. 07.04.12 в Гуцко. На початку листопада в Києві були вбиті один кандидат у війська СС та український службовець допоміжної поліції; обидва належали до відділу поліції безпеки та СД у Києві. Злочин був вчинений двома особами, одягнутими в форму німецької жандармерії. Йдеться, без сумнівів, про членів бандерівської групи, які виконували наказ свого керівника «Могили». Обидва загиблих брали участь у розкритті нелегальної бандерівської групи в Києві і натрапили на слід «Могили». Кількість заарештованих в Києві прихильників Бандери досягла на цей час 29 осіб.

В районі Рівного було затримано 13 осіб, що займалися бандерівською пропагандою.

Вночі 03.10.42 на квартирах двох помічників СД у Станіславі було приклеєно тексти смертних вироків українською мовою.

Текст такий:

«Народ та Вітчизна засуджують тебе до смерті!» Підпис «ОУН». Більше нічого на цей час виявити про злочинців не вдалося.

В окрузі Києва розповсюджені листи, один з яких являє собою звернення митрополита Шептицького до Андрія Мельника і датований 07.07.1941 р.

В листі йдеться:

«Шановний пане полковнику!

Вся українська громадськість чекає, як на вкрай необхідну передумову вашої з Бандерою угоди, на припинення дуже шкідливих для української справи суперечок. Неможливо, щоб після більшовицького панування ОУН прийшла б до братозгубної війни з усіма бідами, що її супроводжують. Ми визнаємо Ярослава Стецька як Вашого та Стефана Бандери підлеглого, не втручаючись у ваші суперечності. Прийміть це до уваги. Я чекаю на вашу відповідь про вашу остаточну угоду. Щирі привітання».

Підпис: Андрій, митрополит.

Док. № 10

**Інформація начальника СД Волині та Поділля доктора
Пютца про переговори з Бульбою-Боровцем**

Рівне, 11.XII. 1942 р.

**Обласним комісарам Рівного, Костополя, Сарн
Обласним жандармським керівникам Рівного, Костополя,
Сарн з передруком для керівників жандармських постів
Окремим загонам охоронної поліції і СД Костополя, Людвиполя,
Березни, Сарн, Ракитного**

З м і с т:

Тарас Бульба (Боровець)

23—24.XI 1942 р. у Моквині (район Березни) я вів переговори з керівником українсько-націоналістичних банд Боровцем, так званим Тарасом Бульбою, колишнім керівником об'єднання «Поліська січ». Переговори переслідували мету — досягнення домовленості і спільної роботи з Боровцем по боротьбі з більшовицькими бандитами і досягнення умиротворення в районах Костопіль — Сарни так само і в інтересах українського населення. Оскільки Боровець з своїми прибічниками протягом кількох місяців вів нелегальне бандитське життя, здійснював розбійницькі напади і щонайменше протягом тижнів дотримувався з більшовицькими бандитами доброзичливого нейтралітету, я при переговорах гарантував йому і його прибічникам амністію (волю і життя). З другого боку, само собою зрозуміло, виходячи з міркувань, що відповідають німецькому авторитету, я відхилив умови, запропоновані ним за дорученням нелегальних націоналістичних керівних політичних груп.

Йшлося про вимоги:

- 1) самостійності України;
- 2) визволення українських політичних в'язнів.

Я стверджував, що інтенсивна мобілізація господарських сил України в останній боротьбі проти її історичного смертельного ворога — московського централізму і більшовизму — вимагає жорсткої організації під керівництвом німецького управління. Майбутня ж державно-політична структура України буде визначатися фіурером. Характер прийнятих рішень залежатиме від поведінки самих українців. Звільнення всіх українських в'язнів ніким не гарантуватиметься, бо ніхто не може взяти на себе відповідальність за те, що звільнені не візьмуть участі в антинімецькій діяльності.

Щодо іншого я принципово вказав Боровцю, що його нелегальна діяльність і особливо бандитське життя неприйнятні і ніякою мірою не дають йому можливості звертатися з будь-якими вимогами до німецьких властей. Чим швидше нелегальність буде припинена і почнеться замість цього лояльне співробітництво, тим скоріше буде підготовлений ґрунт для загального умиротворення і розрядки обстановки. Продовження бандитської війни після цього останнього заклик зумовить не тільки нещастя і страждання для нього самого та його послідовників, але й для всього українського населення.

Боровець при переговорах показав схильність слідувати моїм пропозиціям. Вимогу про самостійність України він не відстоював. Він просив тільки дати йому 14-денний строк для обмірковування і ведення переговорів з політичними керівниками. Він зробив це, незважаючи на моє попередження про небезпеку слідувати за «політи-

камн», як ОУН — Бандера, які не піклуються про долю населення, а переслідують лише свої власні честолюбні егоїстичні цілі.

Безпосередньо після закінчення переговорів Боровець заявив своїм найближчим співробітникам, що він буде виконувати мої пропозиції. Це повідомлення його співробітниками було сприйняте із задоволенням.

Всупереч цьому Боровець у листі від 8.XII. 1942 р. мої пропозиції відхилив і замість цього знову висунув старі вимоги. Його подальший виклад такий:

«Я бачу, що при теперішніх німецько-українських політичних взаємовідносинах про звільнення українських політичних в'язнів не може бути й мови. Тому моя спільна з Вами робота неможлива, і вона, крім зменшення мого власного авторитету, нічого позитивного не принесла б. Для уникнення репресій я змушений, як і раніше, залишатися в лісі, хоч це для мене і незручно, і неприємно. Наше нелегальне становище не означає, що ми боремося проти Німеччини. Це тільки самозахист. Ми розглядаємо Німеччину як тимчасового окупанта, але не як ворога. Якщо Німеччина усунула нас від участі в цій війні як дійову особу, то ми вирішили залишатися до кінця війни нейтральними спостерігачами. Ми дотримуємося, само собою зрозуміло, політики — Вам не допомагати, але й не шкодити. Ми не змінимо нашої позиції, якщо і німецькі власті також оцінять ненормальну обстановку, що виникла внаслідок їх політики. Якщо ж німецькі власті і далі будуть ще активніше виступати проти українського населення, тоді ми змушені будемо, само собою зрозуміло, перетворити наш нейтралітет на антинімецьку боротьбу.

Пане докторе, мені дуже неприємно, що я змушений обмежитися листом і не можу прийняти Ваше запрошення особисто прибути в Рівне, але повірте мені, що, як чесна людина, я інакше зробити не міг. З глибокою повагою Бульба».

Суперечливий зміст цього листа свідчить, що Боровцю, незважаючи на його особисті найкращі наміри, не вдалося протистояти інтригам «політичної гри» політиків, що стоять за ним. Недоцільно вести нелегальне бандитське життя, яке суперечить німецьким вимогам, і одночасно намагатися залишатися «нейтральним». Я вже 22.XI. 1942 р. з усією ясністю роз'яснив Боровцю, що Німеччина з такою аморальною і суперечливою позицією у вирішальній боротьбі проти більшовизму ні в якому разі не змириться і вживатиме проти цього якнайсуворіші методи боротьби. При цьому ясно, що відповідальність за все, що відбудеться, ляже на Боровця та його наближених. Вони відхилили в хибному осліпленні великодушно ще раз простягнуту їм Німеччиною руку і повинні нести відповідальність за всі наслідки, що випливають звідси.

Є ознаки, що ця позиція Боровця сприйнята багатьма його колишніми наближеними недоброзичливо. З різних спостережень можна дійти висновку, що настрої в групі коливається і є малобоездатний. З вищевикладеного і ситуації, що склалася, впливає для службових органів необхідність застосування такої тактики.

Шляхом пропаганди серед населення повинно бути роз'яснено, що Боровець як безвільний інструмент у руках анонімних підбурювачів йде зовсім неправильним шляхом і принесе величезні нещастя своїм наближеним і всьому населенню.

Повинне мати місце таке правило: «Будь-які страждання і тяжкі удари, які зазнає населення, — це вина Боровця».

Про ці обставини я прошу довести до відома обласних комісарів та їх українських співробітників, районних керівників і т. п., особливо з областей, найбільш заражених націоналістичною пропагандою,

впливом і діяльністю Боровця та його банди з тим, щоб цими заходами ще більше ізолювати Боровця і відділити його від колишніх друзів.

Недостатньо обмежитися інформацією з цього питання лише один раз. Постійно вживаними заходами, особливо примусовими для населення (каральні експедиції, евакуація тощо), проти Боровця повинен бути піднятий настрій у його ж таборі.

Жандармським і обласним керівникам, а також керівникам постів шляхом роз'яснень особовому поліцейському складу слід подбати про те, щоб поліцейський склад не був у майбутньому яким-небудь чином сприйнятливий до методів і пропаганди банди Боровця, але щодо цієї політичної групи сам би став надійним інструментом.

Мої директиви від 16.XI.42 р. (№ 641/42) щодо утримання від арештів оунівців та інших прибічників українського націоналістичного руху аж до наступних вказівок свою силу зберігають, але необхідно прискорити виявлення і встановлення цього кола осіб.

Всім службовим органам необхідно дотримуватися в майбутньому ще більшої обережності при охороні службових споруд і приміщень і враховувати, що надійність місцевих співробітників, особливо націоналістично настроєних українців, вимагає особливої уваги.

**Вірно:
секретар (підпис)**

**Доктор Пюті,
штурмбанфіюрер СС**

ЦДАГОУ, ф. 1, оп. 23, спр. 688, арк. 51—55. Переклад з німецької.

Док. № 11

**Доповідна записка Українського штабу партизанського руху
Центральному комітету КП(б)У про діяльність українських
націоналістів на окупованій території України**

Цілком таємно

**Центральний Комітет КП(б)України
товаришу Корнійцю Л. Р.**

**Доповідна записка
Про діяльність українських націоналістів на окупованій території України
За станом на 5 грудня 1942 р.**

В останні роки діяльність українських націоналістів і української еміграції, що перебували на території Німеччини, Польщі і об'єднаних у т. зв. ОУН, спрямовувалася на дедалі активнішу боротьбу проти Радянського Союзу. Особливо активізувалася їх діяльність після визволення Західної України і воз'єднання її з Радянською Україною.

Оунівські елементи, які втекли свого часу за кордон, за завданням німецьких урядових органів вели на Україні під прямим керівництвом німецької розвідки розвідувальну і терористичну роботу, готуючи кадри і базу для вторгнення німецьких військ на територію Української РСР.

Оунівська організація очолювалася двома лідерами — полковником петлюрівської армії Мельником Андрієм, що збирав навколо себе представників т. зв. «старої генерації», і Степаном Бандерою — головою напрямку т. зв. «молодої генерації».

Обидва вони спрямовували діяльність оунівців обох генерацій на боротьбу проти СРСР, за створення «соборної самостійної України» під протекторатом Німеччини.

Слід зазначити, що серед найчисленнішої частини оунівців — молоді — найбільш впливовою фігурою був Степан Бандера.

Будучи давніми агентами німецьких розвідувальних органів, лідери ОУН (т. зв. «Провід»), зокрема Бандера, вели на території УРСР активну розвідувально-терористичну і диверсійну роботу, використовуючи для цього кадри з членів ОУН, які перебували в глибокому підпіллі в західних областях України.

Німецькі правлячі кола обіцяли здійснити нав'язливу ідею оунівців про створення «соборної самостійної України».

Однак наступні події показали, що німецький уряд не мав намірів створювати «соборну самостійну Україну», а обіцяв це лише з метою використання оунівців для розвідувальної та диверсійно-терористичної роботи в радянському тилу, маючи завжди у вигляді приманки підтримання ідеї створення «самостійної України».

При вступі німецьких військ на територію України з ними прибули керівні діячі українського націоналістичного руху і почали вести агітацію за створення «українського націоналістичного уряду».

Незважаючи на те, що німецька правляча верхівка протягом кількох років обіцяла оунівцям виконати основний пункт їх «програми», фашистські військові власті не затрималися з вжиттям рішучих заходів для припинення діяльності українських націоналістів по створенню «самостійної України», заарештували Бандеру, вигнали з України інших відомих діячів ОУН і заборонили місцевій фашистській адміністрації залучати бандерівців для боротьби з партизанами, оголосивши їх «небажаними» елементами.

За документальними даними від 13 лютого 1942 р., відомо, що коли німецькі війська перебували під Києвом, туди ж прибула і верхівка українських націоналістів — Мирон і Юрко Костри разом з 25 довіреними людьми, які при вступі німецьких військ у місто повинні були негайно захопити політичну владу.

Німецькі розвідувальні органи з метою припинення агресивних намірів українських націоналістів звернулися до командування армії з проханням дозволити їм «прибрати цих людей до рук» і зробити недвозначну заяву про те, що «після наради «СД» терміново потрібне відкликання всіх прибулих західних українців, оскільки перебування їх не в інтересах німецького командування».

У справжній інструкції розвідувального відділу (1 ц) головного командування 44-го армійського корпусу від 9 листопада 1941 р., яка потрапила в наші руки, поряд з вказівками про боротьбу з партизанами, комуністами і військовослужбовцями Червоної Армії міститься вказівка вважати «...надалі небажаними особами українських політичних агентів з руху Бандери (пропагандистський матеріал і показання направляти окремо у відділ АО головного командування), за якими вести нагляд і у разі проведення політичної діяльності — заарештовувати».

Дані, які потребують перевірки, вказують, що німецькими властями було також взято під домашній арешт (згодом звільнений) одного з натхненників українського націоналізму, керівника греко-католицької церкви в Західній Україні, митрополита графа Шептицького, який мав великий політичний вплив на свого колишнього управляючого маєтками, нинішнього «вождя» ОУН, полковника Мельника Андрія.

За даними на 22.2.42 р., зі слів мешканців м. Львова, нині український націоналістичний рух очолює послідовник Коновальця полковник Мельник.

За даними на 2.11.41 р., особи, які прибули зі Львова, розповідали, що німці заарештували, а потім звільнили Шептицького і Костельника, в зв'язку з чим у середовищі львівських націоналістів спостерігається велике незадоволення і бродіння.

Розстріл пімцямі Бандери і репресії щодо Шептицького, відмова від створення українського уряду, висилка з Києва націоналістичних лідерів і водночас непомірний грабунок українського населення викли-

кали серед значної частини українських націоналістів озлоблення гітлерівською політикою.

На цьому ґрунті значна частина оунівців стала переходити в підпілля, організуючи свої сили на боротьбу з окупантами.

3.12.42 р. командир партизанських загонів Сабуров передав по рації, що в районі Пінська, у лісах біля Острога, Шумська, Мізоча є великі групи українських націоналістів. Прізвисько керівника — «Гарас Бульба». Проти німців вони влаштовують окремі засідки. Бандера німцями розстріляний.

З даних, що надійшли, видно, що в окремих місцях українські націоналісти створюють свої нелегальні організації для боротьби з фашистськими окупантами під гаслом «За самостійну Україну без німців».

Як видно з наведених матеріалів, різкі розходження у відносинах українських націоналістів і німців зайшли так далеко, що, готуючись до боротьби з останніми, націоналісти стали ховати зброю і боеприпаси.

Дуже цікавий у цьому світлі перехоплений нами документ від 7.VII.41 р., підготовлений, очевидно, одним з керівних діячів бандерівського проводу ОУН, якимсь «Гоміном» для «друга Гармаша» (псевдоніми), підтверджений аналогічними даними іншого джерела: «Вірогідно, до нас приходять мад'яри та румуни. Цих союзників треба остерігатися. Раніше не показувати взятої у Совітів зброї, бо заберуть у нас. Проте загалом обережно і стримано з ними. Зброю добувати і добре її ховати і не показувати іноземним військам. Самостійність проголошувати там, де немає Червоної Армії, а не після приходу німчури або інших союзних військ».

10.VIII.41 р. староста с. Сушки Барашівського району Житомирської області розповідав, що прибулі в село українські націоналісти дали йому директиву, щоб він усю зброю, яка у нього є, а також зброю, яку буде надалі відбирати у населення, ховав від німців, бо націоналісти говорили йому, що ця зброя згодиться для них у майбутньому. Німецькі власті, дізнавшись про таку діяльність українських націоналістів, вигнали їх з району.

Слід вказати на історію розходжень старої і нової генерацій. Як відомо, в таборі ОУН проходила постійна боротьба між прихильниками Бандери і Мельника на ґрунті розбіжностей програмного характеру і з питання, хто повинен стати на чолі уряду майбутньої «самостійної України».

Мельниківці, як прихильники інтервенціоністських тенденцій, стояли на тому, що створення «соборної самостійної України» і похід проти більшовиків можливі тільки з допомогою інтервенції іноземних держав, зокрема фашистської Німеччини.

Бандерівці, не відхиляючи, а навпаки, приймаючи допомогу фашистської Німеччини в боротьбі проти Радянського Союзу, в той же час однією з ефективних форм боротьби висували підготовку, як вони називають, внутрішнього «революційного вибуху».

До цього часу оунівці з течії Бандери довго і ретельно готувалися. Заохочувані німецько-фашистськими правлячими колами і німецькою розвідкою вони ще до нападу Німеччини на СРСР створювали підпільні оунівські організації на території України, організовували диверсійно-терористичну роботу в нашому тилу.

Розбрат, що відбувся ще до початку війни в таборі ОУН, був використаний відповідно до своїх інтересів німецькими урядовими і розвідувальними органами. Нині, коли для німців стало ясно, що дальше існування ОУН їм не тільки небажане, а й небезпечне, вони вживають заходів для вирішальної ліквідації активності ОУН.

Передбачаючи серйозну небезпеку з боку оунівців і відчуваючи їх неширність до себе, німецько-фашистські власті почали репресії щодо

оунівців і насамперед прибічників Бандери як найбільш небезпечних своїх «друзів».

Бандеру, за останніми даними, які надійшли нам, німці розстріляли, а Мельник пропав без вісти.

З спостережень у лютому — березні 1942 р. в Києві було видно, що діяльність українських націоналістів мала зовсім інший характер, бо відносини між німцями і оунівцями різко загострилися.

Незадоволення серед українських націоналістів зростає тому, що обіцяна колись німцями «самостійна Україна» перебуває в руках німців і немає ніякої надії на те, що керувати будуть оунівці.

За даними на 15.8.42 р., вивішені на початку окупації на всіх сільських і районних управах України жовто-блакитні прапори за наказом німецьких властей були зняті і замінені прапорами з свастикию. Цим заходом українські націоналісти дуже засмучені та ображені.

Крім того, українські націоналісти вибрали іншу форму боротьби з німцями. Вони посилають на окуповану територію України бандуристів, які проводять серед населення агітаційну роботу за створення «самостійної України», організуючи таким чином націоналістичні кадри для боротьби з окупантами.

Вбачаючи в цьому серйозну загрозу, окупаційні власті вживають заходів для припинення подібної агітації, затримання і направлення оунівських агітаторів у розпорядження військових комендантів.

За даними на 22.V.42 р., в с. Брусилівка Василівського району Запорізької області староста «громадського двору»²⁷, повернувшись з району, де була нарада старост, розповів одній мешканці села, що «німецький комендант на цій нараді говорив: «По Україні роз'їжджають під виглядом артистів і бандуристів групи людей, які проводять роботу, спрямовану проти німецького командування, за створення «самостійної України» і що за вказівкою районного німецького коменданта такі люди мають бути затримані і направлені в комендатуру».

Діяльність українських націоналістичних організацій на окупованій території України

Центрами керівництва всією роботою українських націоналістів після виходу їх з підпілля є окружні комітети ОУН, що розгорнули особливо широко агітаційно-пропагандистську роботу.

За дозволом німецьких окупаційних властей оунівці створюють на місцях окружні комітети допомоги біженцям, які об'єднує центральний комітет. Організаційна структура цих комітетів встановлена німцями в такому вигляді: фінансовий, господарський, культурно-освітній, молодіжний, жіночий та організаційний відділи.

Діяльність цих комітетів спрямована лише по лінії надання допомоги українським емігрантам та іншим контрреволюційним елементам, що втекли з СРСР, а також фашистською агітацією. Комітети допомоги видають грошові субсидії сім'ям українських націоналістів, що «постраждали від більшовиків», і організують для них безкоштовні їдальні.

У спеціальних відозвах до населення України комітети закликають його добровільно їхати на роботу в Німеччину і надавати допомогу німецьким властям у «визволенні України».

На з'їзді Центрального комітету допомоги, який відбувся у Львові під керівництвом професора Кубійовича, було прийнято рішення звернутися з подякою до німецького верховного командування «за визволення» із запевненням у своїй відданості німцям та широкому співробітництві з ними.

За даними на 22.2.42 р., на Україні є 27 окружних комітетів. У цих комітетах працюють 230 чоловік платних працівників, а решта — працює безкоштовно.

6.6.42 р. німецькі власті через радіостанцію Братислави повідомили: «Український комітет допомоги населенню м. Луцька видав відозву, в якій говориться, що населення України не повинне боятися їхати в Німеччину, бо в Німеччині воно зможе навчитися працювати і захищати себе від ворогів».

У створені в окупованих районах України німецькими фашистами місцеві органи влади залучені до роботи українські націоналісти. Безумовно, вся діяльність їх у цих органах перебуває під суворим контролем німецького командування, яке розглядає націоналістів як виконавців вказівок німців.

Вся «культурна» діяльність українських націоналістів у місцевих органах полягає у виступах на сторінках фашистської преси з ганебним наклепом на радянську культуру.

Вони закликають населення окупованих областей України говорити лише українською мовою, переслідуючи і виганяючи з установ службовців, які розмовляють російською мовою.

Про роль українських націоналістів у роботі фашистських органів влади свідчать такі факти. В керівних вказівках «Про ставлення військових частин до українського населення» № 119, виданих капітаном, професором, доктором Кохом, говориться: «Створені українські національні місцеві управління або районні управління не повинні розглядатися як самостійні управління або уповноважені вищих властей, а як довірені для зв'язку з німецькими військовими властями, завдання яких полягає в тому, щоб виконувати розпорядження або в разі необхідності роз'яснювати їх населенню. Ніякої партійної політики не допускається».

Німецьке командування в особі військового коменданта м. Києва зовсім не рахується ні з міською управою, ні з районними управами, і в тому разі, коли яке-небудь рішення управи його не задовольняє, він скасовує його. Якщо діяльність керівників управи не задовольняє німців, вони знімають їх з роботи, а в окремих випадках заарештовують, не рахуючись з думкою націоналістичних кіл.

Українські націоналісти на службі в каральних органах фашистських окупантів

Німецько-фашистські окупанти створили на окупованій території України розгорнуту мережу різного типу каральних органів, куди залучали для роботи українських націоналістів.

З каральних органів, в яких працюють українські націоналісти, відомі такі:

а) органи української поліції, організовані для несення служби внутрішнього порядку;

б) каральні загони, що здійснювали звірячі розправи з партизанами і радянськими патріотами;

в) німецькі розвідувальні органи, які закидають у наш тил розвідників, диверсантів і терористів.

Слід зазначити, що німецькі військові власті у своїх вказівках місцевим комендантам суворо попередили про недопущення в ці органи «сумнівних елементів» з українських націоналістів.

Організуючи українську поліцію, німецькі військові власті в своїх розпорядженнях командирам частин наказували використовувати поліцію лише для несення служби підтримки внутрішнього порядку.

В зв'язку із зростанням партизанського руху українська поліція використовується фашистськими властями для виявлення і затримання антифашистських елементів, у розвідувальній роботі в районах дій партизанських загонів і боротьби з ними.

Українська поліція комплектується з добровольців, куркулів, засуджених при радянській владі за різні злочини, загалом людей антирадянськи настроєних. Поліцаї форми не мають, а носять нарукавну пов'язку жовто-блакитного кольору з певним номером, що відповідає номеру посвідчення. Озброєні гвинтівками російського зразка.

Кожному поліцаю місцевий комендант видає посвідчення, що підтверджує його службу в поліції і дозволяє в будь-який час доби перебувати на вулиці з гвинтівкою. Характерно, що посвідчення дійсне лише один місяць і повинне продовжуватися щомісяця.

В сільських місцевостях поліція знаходиться на утриманні «громадських господарств» (колишніх колгоспів), а в містах — на бюджеті міських управ.

Для підготовки кваліфікованих кадрів поліції в ряді міст організовані школи поліцаїв.

Спочатку німецькі фашисти підбирали в поліцію тільки молодь. Нині приймаються особи до 50-річного віку.

Діяльність української поліції характеризується такими фактами. Командування 48-го німецького танкового корпусу в «Керівництві по боротьбі з партизанами», виданому 17.11.41 р., вказало: «Служба підтримки внутрішнього порядку, організована з місцевого населення, повинна бути «службою кийка». Охоронцям служби підтримки внутрішнього порядку оголосити, що вони заплатять життям, якщо в їхньому районі будуть мати місце акти саботажу проти німецького командування».

В «Керівних вказівках» № 119 сказано: «...Де створена місцева поліція, там після ретельної перевірки сумнівних елементів вона може бути терпима, тільки не більше як роль допоміжної поліції».

27.4.42 р. німецькі власті через радіостанцію Братислави повідомили: «На Україні формуються відділи поліції. На службу в поліцію приймаються мешканці віком від 18 до 50 років, які відзначилися хорошою поведінкою і мають шкільну освіту».

За даними на 6.2.42 р., в Полтаві поліція має свою школу на 40 чол. Школа й гуртожиток останньої розміщуються в буд. № 21 по Сінній вулиці. В районах Київської і Житомирської областей в поліцію приймаються дезертири і військовополонені червоноармійці української національності.

За даними на 1.4.42 р., в м. Києві апарат поліції в основному укомплектований з колишніх петлюрівців, гайдамаків та інших українських націоналістів.

Управління української поліції розміщується по вул. Короленка, № 15. При вході у будинок поліції поставлені двоє поліцейських, яким потрібно пред'явити перепустку до тієї особи, яка викликає, або до кого треба пройти. Для одержання перепустки необхідно пред'явити паспорт.

За даними на 1.3.42 р., в Дніпропетровську, Новомосковську Дніпропетровської області для допомоги військовій комендатурі організована поліцейська служба з місцевих жителів. Поліцаї носять нарукавну пов'язку жовтоблакитного кольору, одягнуті поліцаї в цивільну форму. В кожному будинкууправлінні, крім управбудинків, є один поліцай.

Для характеристики політичного обличчя поліцаїв наводимо текст довідки-характеристики, виданої поліцаю 29.5.42 р. у с. Юр'єве Путивльського району Сумської області: «Видана Юр'євською волостю гр. с. Юр'єве Черкасову Василю Кіндратовичу в тому, що раніше, в 1937 р., був бригадиром рільничої бригади, в 1939 р. був знятий з роботи і відданий під суд, у 1932 р. був засуджений за хуліганство на 8 місяців. Восени 1941 р. був мобілізований в армію, звідки через 5—6 днів втік до німецьких військ прямо в м. Путивль, де і мешкав до моменту вступу німецьких військ у с. Юр'єве, що й підтверджується».

Староста громадського господарства
Старшина волості
Писар

(підпис)
(підпис)
(підпис)

На основі досвіду використання поліцейського апарату, що складається з українських націоналістів, німецька розвідка почала підбирати з поліцаїв, що особливо виявили себе, агентуру для засилання її з шпигунськими цілями в наш тил.

Для підготовки цієї агентури німецькою розвідкою організовані спеціальні курси розвідників.

Крім того, німецькі розвідувальні органи вербують українських націоналістів для ведення розвідувальної роботи як у нашому тилу, так і на окупованій території України.

В нашому тилу така агентура використовується для збирання даних військово-розвідувального характеру і одержує завдання вести розкладницьку роботу серед червоноармійців.

В окупованих районах ця ж агентура використовується для виявлення антифашистських елементів, що ведуть боротьбу проти окупантів.

Особливо широко проводиться вербування агентури з числа українців-військовополонених.

В м. Полтаві існують курси гестапо, слухачами яких є українці, які пройшли певний випробувальний строк на роботі в місцевій поліції в різних містах України. Ці курси готують кваліфікованих розвідників, що засилаються в глибокий тил (Казань, Сталінград, Баку, Північний Кавказ). Для вільного пересування по території, зайнятій німцями, цій агентурі дається усний пароль «Київ — Айнс».

В процесі навчання в школах і на курсах, крім загальних питань розвідувального характеру, агентуру також навчають методам диверсійно-підривної роботи, використанню вибухових матеріалів, снайперській і радіосправі.

Агенти, які закінчили курси, при направленні в наш тил, крім завдань розвідувального характеру, одержують завдання здійснювати терористичні акти проти вищого командного складу Червоної Армії, здійснювати диверсійні акти на підприємствах оборонного значення і залізничного транспорту.

Наводимо такі характерні факти.

В м. Харкові розвідувальна служба гестапо «Зондеркомандос» вербує і готує для перекидання в наш тил розвідників і диверсантів. Комплектується ця школа з місцевої молоді і червоноармійців та командирів Червоної Армії, які потрапили в оточення і полон. Всю роботу по вербуванню проводять українські націоналісти, зрадники Кравчук і Черевичников. В Полтаві особовий склад школи розвідників і терористів спеціально підібраний офіцерами гестапо з числа українців — фашистських прибічників.

Для розправи з радянськими патріотами, які ведуть активну боротьбу з окупантами і зрадниками батьківщини, німецьке військово командування в окупованих областях України формує каральні загони з націоналістичних елементів — українців, які дезертирували з лав Червоної Армії, і військовополонених.

Ці загони озброєні російськими гвинтівками, обмундировані в червоноармійські шинелі без петлиць і мають відрізнявальний знак на правому рукаві у вигляді трикутника жовто-блакитного кольору.

Загони ведуть боротьбу з партизанами, несуть патрульну службу на основних шляхах.

У прифронтових районах такі загони використовуються для ведення військової розвідки, виловлювання і розстрілу військових розвідників Червоної Армії.

В наші руки потрапив цікавий документ, що характеризує незадоволення німців відсутністю у каральних поліцейських загонів успіхів.

у боротьбі з партизанами. В наказі коменданта Корюківського і Холминського районів Чернігівської області (ортскомендатура) від 21.5.42 р., між іншим, говориться: «Виключені з поліції 15 чол. поліцаїв с. Перелюб за те, що вони коменданта і 5 інших прибулих вважали партизанами і, залишивши село, не поверталися в нього протягом 5 годин. Так само виключений з поліції поліцай з с. Холми з цієї самої причини. Поліції с. Рибінськ заробітна плата зменшується на один місяць на 25% за те, що вони в боротьбі з партизанами виявили цілковите боягузтво».

Відзначені випадки масового переходу поліцаїв на бік партизанів і виступів їх проти німців. За даними нач. опер. групи УШПР Сумської області тов. Мельника на 4.12.42 р., за останній місяць на бік партизанів перейшли 50 поліцаїв. Дальша робота по розкладу поліції продовжується.

Формування «української армії»

Як уже вказувалося, німецьке командування на окупованій території України на початку поточного року розпочало формування частин т. зв. «української армії», що продовжується досі. Формування цих частин окупанти проводять за активної допомоги тієї частини українських націоналістів, які повністю продалися фашистам.

У різних місцях окупованих областей України сформовані частини носять різні назви, як-от: частини «Всеукраїнської визвольної армії» (ВУА), «Українська національна армія», «Вільні козаки», «Українські козаки», «Українські полки» тощо.

Комплектування частин української армії йде за рахунок вербування до них українських націоналістичних елементів з числа дезертирів і військовополонених, куркулів та карних злочинців.

Скрізь є факти насильницького залучення молоді в «добровольчі частини» української армії, особливо серед військовополонених.

Особливий склад сформованих частин проходить навчання під керівництвом німецьких офіцерів, навчаючись стройової служби і вміння володіти зброєю. В Полтаві і Києві існують спеціальні школи «ЗОА».

Сформовані частини використовуються на фронті для боротьби з Червоною Армією, в обозах німецької армії, для боротьби з партизанами на окупованій території, при охороні таборів військовополонених, залізниць. За іншими даними, ці частини формуються і готуються для направлення на фронт проти Англії.

Форма одягу цих частин різна. Більшість їх одягнута в сірі червоноармійські шинелі. Деякі частини носять сірі шинелі з стоячими комірцями, на петлицях — знак черепахи і німецькі погони жовтого кольору. Окремі частини носять сині жупани, багато частин одягнуті в форму німецьких солдатів. На території Полтавської області німецьке командування звернулося до населення із закликом стати на захист України. В зверненні говориться: «Ми визволили український народ від жидівського ярма, отже, здати зараз Україну — це рівнозначно тому, що віддати Берлін».

У березні 1942 р. на території Вінницької області німецьким командуванням було створено загін «Вільне козацтво» для боротьби з партизанами. До складу загону були набрані дезертири і військовополонені.

Коли загін був озброєний німцями і обмундирований, всі ці «вільні козаки» тікали в ліси і почали партизанити, здійснюючи нальоти на німецькі війська.

З розповідей селян с. Білопілья, Сироватки Сумської області відомо, що в «українську національну армію» йдуть тільки синки куркулів та інший антирадянський елемент, а також колишні військовополонені, які втекли або були випущені з таборів, голодні і завошивлені і доведені до відчаю.

В наступній доповідній записці висвітлено діяльність українських націоналістів на окупованій території України в галузі церкви, культури, друку.

7 січня 1943 р.

Начальник Українського штабу партизанського руху
майор державної безпеки

(Строкач)

Начальник розвідувального відділу
капітан держбезпеки

(Мартинюк)

ЦДАГОУ, ф. 1, оп. 22, спр. 75, арк. 1—18.

Док. № 12

**Інформація начальника поліції безпеки
та служби безпеки про розгром мережі ОУН(б) у рейху**

Повідомлення з окупованих східних областей

Берлін 08.01.43

Таємно

№ 36

Український рух опору

Під час акції проти підпільної бандерівської групи відділом державної поліції Брауншвейга разом з відділом державної поліції Магдебурга та філією в Готі було заарештовано ще 25 прихильників Бандери. Серед заарештованих знаходяться: районний керівник з Вагенштедта Іван Федорус, який народився 13.09.1915 року в Дмитрові, районний керівник з Готи Михайло Ступка (народився 19.09.1916 року в Чернігові), а також українець Володимир Костик (народився 31.01.1919 року в Надвірній), який володів магазином підпільної бандерівської групи в окрузі Брауншвейг, який одночасно був конспіративною квартирою для кур'єрів.

Далі відділом державної поліції Франкфурта-на-Майні було заарештовано:

Осипа Котельницького (народився 16.04.1920 року в Гаю), який був керівником бандерівської групи у Франкфурті-на-Майні й окрузі та підтримував зв'язок з провідним функціонером Михайлом Румецьким в Берліні.

Павла Леника — 09.11.1920 року в Дрисичеві, керівника «п'ятірки».

Стефана Ковалишина (народився 16.05.1919 у Воцанцях), який також був керівником «п'ятірки».

Наступний керівник «п'ятірки» на прізвище Микола Величко (народився 23.03.1922 року в Цитулі), а також керівник політичної освіти Володимир Леник (народився 14.06.1922 року в Дрисичеві) втекли.

Відділом державної поліції в Празі було заарештовано обласного керівника підпільної бандерівської групи Василя Івановчука (народився 17.12.1912 року в Дукезне-Халла (США), а також 5 студентів — українців за походженням, що навчалися в німецькому Карловому університеті. Йдеться про студентів, які протягом тривалого часу були відомі як прихильники Бандери. А саме:

Михайло Марунчак;

Олександр Лятушовський;

Богдан Околот;
Олександр Сидоряк;
Євген Кравчук.
Пошуки тривають.

У зв'язку з цим слід зауважити, що 11.12.42 в Лембергу був затриманий рейхсдойче священник Йозеф Петерс (народився 28.02.05 в Зідлунгсхаузені) за участь разом з українськими колами в антинімецькій діяльності, а також за ігнорування обов'язку інформувати про існування антинімецької організації (бандерівської групи).

ЦДАГОУ, ф. 57, оп. 4, спр. 177, арк. 9—10. Переклад з німецької: Літопис УПА.— Т. 21.— № 80.

Док. № 13

Спецповідомлення Українського штабу партизанського руху секретарю ЦК КП(б)У М. С. Хрущову про діяльність українських націоналістів на окупованій території УРСР

Цілком таємно

Секретарю Центрального комітету КП(б)У товаришу Хрущову М. С.

Спецповідомлення про діяльність українських націоналістів на окупованій території Української РСР

Одержані Українським штабом партизанського руху розвідані про діяльність українських націоналістів за останній час відзначають великий рух націоналістів у районах Ковеля, Голоби, Колки, Рожице, Маневичів (Волинської і Ровенської областей).

Штаб українських націоналістів — прибічників Бандери із Закарпатської України — в двадцятих числах березня місяця ц. р. надіслав вказівку про формування української національної армії за рахунок поліцейських, козаків і місцевих українців бандерівського і бульбівського напрямів.

Основне завдання національної української армії — здійснити революцію на Україні. В першу чергу зайняти всі міста і залізничні вузли.

30 березня одна з груп партизанського загону тов. Шитова зайшла в с. Кашівка Голобського району Волинської області. В селі виявилася розквартирована частина українських націоналістів чисельністю 400 чол. Очолює частину районний комендант, якому підпорядковуються 4 сотенні командири. озброєння: ручні і станкові кулемети, автомати, гвинтівки і гранати.

Німецьке командування, дізнавшись про вказівки бандерівського штабу, стало роззброювати, проводити арешти і розстріли українських поліцаїв. У с. Поворськ Маневичького району Волинської області поліція двох постерунків заарештована і розстріляна.

При спробі німців роззброїти поліцію в м. Ковелі остання вступила з німцями в бій. Вбито 18 чол. німців. Поліцією визволені всі заарештовані, а табори трудовинності розпушені.

Поряд з цим українські націоналісти проводять звірячу розправу над беззахисним польським населенням, ставлячи завданням повне знищення поляків на Україні.

У Цуманському районі Волинської області сотні націоналістів було наказано до 15.4.43 р. знищити поляків і всі їх населені пункти спалити. 25.3.43 р. знищено населення і спалені населені пункти Заулек,

Галинувка, Мар'янівка, Перелисянка та ін. 29.3.93 в с. Галинувка зарубано 18 чол. поляків, решта пішла в ліс. У цьому селі до поляка, лікаря Щолкіна його дружина — член української організації — привела бандерівців, які відрізали лікарю вуха, вирвали ніс і розрубали тіло на шматки. В с. Пендики розстріляно близько 50 чол. поляків.

В м. Чорторийськ Волинської області попи особисто стратили 17 поляків. У с. Вердче Велике місцеві націоналісти повісили вчительку, а дітей її задушили.

Рятуючись від звірств націоналістів, поляки концентруються у великих таборах, що охороняються місцевими польськими партизанськими загонами.

Польське населення з колоній Козье, Заугольці, Глембочек, Боярки, Гутвин, Подселече та ін. повністю виселилося в табір Гута-Степанівська Ровенської області. В таборі близько 2000 чол. поляків. Охороняється табір партизанським загonom під командуванням поручика польської армії Тусевича. Загін озброєний гвинтівками, автоматами і крупнокаліберними кулеметами.

Основними пунктами формування української національної армії повинні бути Волинський, Свенарський та ін. ліси. В цьому напрямі відзначається рух українських поліцаїв і цивільних націоналістів з Львівської та ін. західних областей.

Партизанський загін Шитова, слідуючи з с. Косинки, кожну ніч зустрічав групи шуцманів у 50—150 і навіть по 400 чол. Особливо великий рух у Голобському і Колківському районах Волинської області.

31.3. поручик Тусевич у супроводі озброєної групи вибув у Львів за польським дипломованим полковником, який повинен очолити партизанський рух поляків.

В свою чергу, німці в райцентрах, містах, вузлових станціях і великих населених пунктах збільшили гарнізони. До 1.4.43 р. в с. Колках було 3 німці — зараз 300—400 чол., у с. Голоби було 3, зараз — 14 чол. У с. Переспа було 3 мад'яри, тепер — 10 чол. У Рожешах було 25 чол., прибуло 150 чол. У м. Ковель було 300 чол., нині — близько 4000 чол. У м. Костопіль було 50 чол., нині — 500 чол.

На всіх залізничних станціях, на підступах до залізничних мостів німці збудували доти, що мають ходове сполучення з станцією і постом. У дотах — кулемети і артилерія.

21 квітня 1943 р.
м. Москва

Начальник Українського штабу партизанського руху
комісар державної безпеки

(Строкач)

Начальник розвідвіділу
Українського штабу партизанського руху
підполковник держбезпеки

(Мартиноз)

ЦДАГОУ, ф. 1, оп. 23, спр. 523, арк. 43—46.

(Далі буде)

¹ ЦДАГОУ, ф. 57, оп. 4, спр. 170, арк. 57.

² Мірчук Петро. Українська повстанська армія. 1942—1952.— Львів, 1991.— С. 51.

³ Косик Володимир. Україна під час другої світової війни. 1938—1945.— Київ; Париж; Нью-Йорк; Торонто, 1992.— С. 195.

⁴ Сучасність (Мюнхен).— 1985.— № 10.— С. 65.

⁵ ЦДАВОУ, ф. Р-2, оп. 12 с, спр. 409, арк. 101—104.

⁶ Комсомольское знамя.— 1990.— 19 авг.

⁷ ЦДАГОУ, ф. 1, оп. 23, спр. 219, арк. 20.

⁸ Там же, спр. 924, арк. 27.

⁹ Сторінки історії України. XX століття.— К., 1992.— С. 153; ЦДАГОУ, ф. 1, оп. 23, спр. 3878, арк. 6.

- ¹⁰ ЦДАГОУ, ф. 1, оп. 23, спр. 2437, арк. 85.
¹¹ Там же, спр. 2408, арк. 18.
¹² Там же, оп. 70, спр. 424, арк. 63.
¹³ Комсомольское знамя.— 1991.— 26 янв.
¹⁴ Літопис Української Повстанської Армії в світлі німецьких документів.— **Торонто**, 1983—1991.— Т. 6, 7, 21.
¹⁵ Мається на увазі Львів.
¹⁶ Мається на увазі проголошення у Львові 30 червня 1941 р. незалежної Української держави.
¹⁷ Маються на увазі первинні організації ОУН.
¹⁸ Організація українських емігрантів монархічного напрямку.
¹⁹ Українські освітні об'єднання, що виникли на Україні в період німецької окупації.
²⁰ Військові формування, створені німцями з місцевого населення.
²¹ Мається на увазі командир одного з бойових загонів.
²² Західноукраїнські землі.
²³ Очевидно, мається на увазі сільська управа.
²⁴ Поліцаїв.
²⁵ Мається на увазі Дмитро Мирон.
²⁶ Сикорський Владислав — генерал, голова польського уряду в еміграції.
²⁷ Маються на увазі колишні колгоспи.